

DOI: <https://doi.org/10.15407/mzu2022.31.062>
УДК 341.7(477)“2014/2022”

Борис Гуменюк

д-р. іст. наук, проф.

Надзвичайний і Повноважний Посол України
зав. каф. міжнародних відносин та гуманітарних студій
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова

01601, Україна, Київ, вул. Пирогова, 9

E-mail: b.gumeniuk@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7152-8211>

ResearcherID Web of Science: ADZ-9419-2022

УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ ПІД ЧАС НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ УКРАЇНИ: ЕСЕ ІСТОРИКА-МІЖНАРОДНИКА Й ДИПЛОМАТА

Borys Humeniuk

Doctor of History, Professor

Ambassador Extraordinary and

Plenipotentiary of Ukraine

Head of the Department of International

Relations and Humanities Studies

National Pedagogical Dragomanov University

9, Pyrogova Street, Kyiv, 01601, Ukraine

E-mail: b.gumeniuk@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7152-8211>

ResearcherID Web of Science: ADZ-9419-2022

UKRAINIAN DIPLOMACY DURING UKRAINE'S WAR OF NATIONAL LIBERATION: AN ESSAY BY A HISTORIAN AND DIPLOMAT

Наша дипломатія, як і Збройні Сили, сягнула неймовірно високого рівня.

«Голос України». 14 квітня 2022 р.

Вважаю, що наша дипломатія, як і наші Збройні Сили, сягнула неймовірно високого рівня у своїй професійній діяльності.

Як дипломат-практик не можу не висловити свої міркування щодо нової якості нашої дипломатії.

Особливо мене потішило, що ми відмовилися від зустрічі з президентом ФРН, який свого часу не приховував пропутінських симпатій, а коли був міністром закордонних справ, не приховував дружби з лавровим.

Я знав десятки випадків у недалекому минулому, коли лідери європейських держав «через обмаль часу» не хотіли зустрічатися з нашими керівниками. Як посол знаю, скільки іноді потрібно було проводити часу «в передбаннику», щоби домовитися про бажану зустріч. Тепер навпаки. Всі їдуть до Зеленського, і він вибирає — з ким і коли зустрічатись. Звичайно, що справа не стільки в ньому, скільки в самій Україні, за яку переживає весь порядний цивілізований світ.

У нинішніх надзвичайно складних умовах для нашої держави з'явилася нова якість української дипломатії. Якою вона є?

На наших очах народжується нова Україна. Ми є свідками й учасниками цього історичного феномена. Не кожному поколінню випадає така доля, сповнена неймовірних ризиків, труднощів, сподівань і реальних звершень. У авангарді цього тренду наші доблесні Збройні Сили, всі силові структури, всі державні та громадянські інститути, дії яких об'єднала єдина мета — розбити ворога, запроторити туди, звідки виліз, досягти свята Перемоги.

Як колись писав легендарний Олександр Довженко: «Україна в огні», так і нині наша держава в полум'ї священного гніву до агресора, до його нищих планів поставити українську громаду на коліна, «обнулити нашу ідентичність».

Нічого не вийде! Перепрошую, вийде, але з точністю до навпаки. Це — аксіома.

Україна наповнюється новим змістом, новою якістю роботи всієї державної системи у співпраці з громадянським суспільством. З'являються такі риси в їхній діяльності, про які один, два, тим паче 10 років тому годі було навіть мріяти. Не можу собі уявити як дипломат-практик, що в недалекому минулому могла би виникнути така ситуація, коли наш посол у вагомій закордонній країні, скажімо, Німеччині, почувши щось нісенітне на адресу України під час зустрічі з одним із топових державних

діячів, дозволив би собі, як це зробив Андрій Мельник у Берліні, миттєво відреагувати, рішуче поставити свого співрозмовника на місце, ба більше — негайно, без консультації із центром засудити неадекватна в публічному просторі.

Той самий посол Андрій Мельник, гідно захищаючи інтереси України в цій провідній державі ЄС, сміливо вступив у полеміку з її президентом, і цю полеміку виграв. Сам пан Франк-Вальтер Штайнмаєр визнав свої помилки, на які наш посол справедливо вказував, і що становило суть тієї дискусії. Такі політичні хитання у вирішальний для України та й усієї Європи час стали основною причиною відмови провести зустріч Штайнмаєра з главою нашої держави. У нас війна. Часу для простих протокольних зустрічей у нашого Президента немає.

Формула Штайнмаєра як взірць хибного курсу низки інших керівників країн ЄС, котрі своїми наївними, романтично-ідеалістичними підходами до кремля тільки розбестили агресора, довели його до межі всездозволеності, яку він швиденько перескочив і розпочав справжню бійню на території сусідньої країни, стала, сподіваюсь, останньою спробою цієї політики «дитячих» ілюзій.

Після серпневих подій 2008 року у Грузії хто потурав і фактично сприяв будівництву «Північного потоку-1»? Навіть після кримської наруги над міжнародним правом і початку локальних воєнних дій в Україні в 2014 році хто відкрив двері для «Північного потоку-2»? Хто заколисував себе думкою, що з потенційним вбивцею можна полюбовно домовитися? За ці та подібні помилки деяких європейських лідерів тепер розплачуємося ми. Наша країна рятує Європу. Після Бучі, Маріуполя, Харкова... нарешті прокинулася навіть та її частина, яка була в заспокійливій дрімоті, й по-іншому стала дивитися на росію.

Українська дипломатія від самого початку, маю на увазі 1991-й, була досить ефективною, високопрофесійною, патріотичною. 30 минулих років її діяльності — незаперечне тому підтвердження. Однак при цьому, як і держава загалом, вона була надто тихою, надто обережною, надто делікатною. Імпульс формуванню нової української дипломатії, безумовно, дав Президент Володимир Зеленський. Неймовірна інтенсивність зустрічей із лідерами європейських і позаєвропейських держав, виступи в парламентах десятків країн світу, сприяння у формуванні могутньої міжнародної коаліції, яка ефективно допомагає нам руйнувати загарбницькі плани ворога, — все це є незаперечною дипломатичною заслугою в тому числі й глави держави. І справа, звичайно, не тільки в кількості зустрічей, виступів за кордоном, загальному обсязі зовнішньополітичних дій на найвищому рівні, а у змісті цієї роботи.

Виступаючи перед парламентами європейських країн, глава держави називає речі своїми іменами, відкидає почуття меншовартості в розмовах

з європейськими лідерами, сміливо вказує на ті свідомі чи несвідомі помилки, яких вони припустилися, і які призвели до трагічних подій сьогодення. Все це робиться дуже гідно, виважено, аргументовано, і тому з ним погоджуються, тому його поважають, тому йому довіряють.

Саме таку дипломатію — наступальну, без споглядань на авторитети, маємо нині. Вона стала обличчям і самого МЗС України, і Офісу Президента (тієї частини, яка переймається зовнішньополітичною діяльністю), і самого глави держави. Як для них, так і для всіх нас авторитетом є тільки одна субстанція — це Держава Україна, її національні інтереси, її поточні проблеми, які потрібно розв'язувати саме зараз і негайно. Як самотійно, так і з партнерами, котрі це роблять у співпраці з нами залюбки, або з тими, які потенційно це можуть зробити, але внаслідок різних причин коливаються, тому їх потрібно дипломатично схилити до цього, а ті, які ставляться до нас негативно, повинні негайно відчуті всю силу нашої дипломатичної відсічі. Щоб, як кажуть у народі, мало не здалося!

Ось це і є суть нової якості нашої дипломатії, яка поряд із ЗСУ робить усе можливе й неможливе, щоби ми якомога швидше прокинулися ранком того дня, який увійде в історію як День нашої Перемоги!

Наш шлях до Брюсселя проходить фронтовими дорогами. «Голос України». 18 квітня 2022 р.

Не пригадую з історії такого випадку, коли б інший народ міг ще так встояти після Голодомору, репресій, лихоліття Другої світової війни, трагедії Чорнобиля, як це зробили українці. Як це робимо тепер, відстоюючи свою свободу у кривавій борні із озброєним до зубів, безжалісним ворогом — російським агресором.

Так само не назву країни із 27 членів Євросоюзу, яка би торувала свій шлях до спільноти фронтовими дорогами, як це нині робить наша держава.

Держава Україна — справді унікальна країна, а українці — унікальна нація. Жодна країна, щоби довести свою спроможність до незалежності та самоствердження, в новітній історії континенту не долала таких труднощів, як це робимо ми. У ці дні часто можна почути, що світ пишається Україною, її Збройними Силами, і це так, але головне, що ми самі повинні пишатися нашою державою, нашим українським краєм і любити його ще більше й захищати ще сильніше.

Я вже якось писав, що унікальністю цієї війни, яку рф розв'язала проти України, є не стільки бажання агресора захопити якусь нашу частину, поміняти кордони, відрізати нас від виходів до Азовського та

Чорного морів, скільки за головну мету з боку кремля ставиться завдання взагалі знищити український люд, «обнулити ідентичність», закреслити Державу Україна на політичній мапі світу.

Адже по-іншому не можна пояснити варварське тотальне стирання із землі унікального промислового й водночас культурно-туристичного приморського міста Маріуполь, десятка інших давніх і молодих наших міст і містечок, наших сіл, духовно-культових та мистецьких споруд. Хоча, до речі, ворог цього й не приховує. Після того, як «денацифікація» не відбулась, офіційно було проголошено курс на повну руйнацію держави методами знищення всього українського. Тобто, це війна світоглядна, війна диких варварів із сусідом, який є невід'ємною частиною цивілізованого світу, і цей світ очільникам варварів так сліпить очі, несе таку загрозу їхньому заскоружлому способу буття, що змусив їх кинутись у свій останній, передсмертний бій, який завершиться для них неминучою поразкою.

У цій війні є ще одна особливість — разюча, показова, унікальна. Унікальна для нас — українців. Ми були би не ми, якби, враховуючи наш попередній драматично-героїчний досвід, ми б і тут не відзначились. Така вже наша доля, дійсно *per aspera ad astra* (ред.: до зір крізь труднощі).

Я маю на увазі наш вступ до Євросоюзу. На відміну від інших його 27 членів, які дійшли до Брюсселя еволюційним мирним шляхом, наш шлях проходить фронтovими дорогами із запеклими боями, і його реалізацію забезпечують зараз не стільки дипломати, скільки наші героїчні оборонці. Це вони ціною свого життя доводять, що такі загальновідомі європейські цінності як верховенство права, повага й захист фундаментальних прав людини тощо є для нас не простим бажанням долучитись до заможного європейського клубу, а тими життєвими принципами, які є споконвіку органічними для українського люду. Для нас це теж — останній і вирішальний бій, але, безумовно, переможний і стратегічно важливий, із завершенням якого ми будемо в Європі в якісно новій іпостасі.

Європейська інтеграція і ЄС, як її вершина, не склалася сама собою. Це закономірний, історичний процес, який у своєму розвитку мав різні за змістом етапи. За деякими підрахунками, до початку Другої світової війни було висунуто близько 200 різноманітних проєктів, які передбачали заміну національних європейських держав, так би мовити, на Сполучені Штати Європи. Європу намагалися об'єднати силовими методами — Гай Юлій Цезар, Карл Великий, Бонапарт, Сталін, Гітлер. Висували ідеї ліберально-демократичного змісту — Еммануїл Кант, Віктор Гюго — прихильники республіканських форм правління на тлі тотально монархічної Європи в їхній час.

Напередодні Другої світової війни активними поборниками європейської інтеграції виступали такі авторитетні політики та представники наукової і творчої еліти, як Ріхард Куденхов-Калергі, Хосе Ортега-і-Гассет, Альберт Ейнштейн, Зігмунд Фрейд, Томас Манн. У них нічого не вийшло. І тільки після завершення кровопролитної Другої світової, яка вчоргове спалила Європу вщент, знайшлися мудрі голови, вони взялися за цю справу дуже серйозно, і вона в них вийшла. У витоків зародження цього післявоєнного етапу формування європейської інтеграції стояли такі видатні політики як Уїнстон Черчілль, Конрад Аденауер, Шарль де Голль, Роберт Шуман, Жак Делор, пізніше цей проєкт закріпили Віллі Брандт, Гельмут Шмідт, Гельмут Коль, Вацлав Гавел, Іоанн Павло II.

Отже, європейські цінності і шлях до Євросоюзу є не просто політичним курсом — одним із багатьох, який ми обрали після 1991 року. Це — єдиний вірний шлях нашого розвитку, який обґрунтований усім нашим історичним минулим і завтрашнім стабільним майбутнім. На цьому шляху ми багато чого вже досягли. Наважусь стверджувати, що ми пройшли вже більшу його половину і впевнено наближаємося до фінішної прямої.

Підписання Угоди про Асоціацію під час розгортання активної фази Революції Гідності в 2014 році, ухвалення Брюсселем безпрецедентного рішення, у вигляді неймовірного кредиту довіри до країни-апліканта, про надання безвізового режиму громадянам України, ефективного проведення перемовин про запровадження так званого промислового безвізу, який охоплює 27 сфер і груп товарів (Угода відповідності оцінки і прийнятності промислової продукції АСАА), підписання Угоди між Україною та ЄС про спільний авіаційний простір, Угоди про Асоціацію України з європейською програмою фінансування досліджень та інновацій (Horizon Europe), Угоди про співпрацю між Україною та ЄС у рамках Creative Europe. Все це — дуже вагомі віхи на нашому шляху до ЄС.

Зрештою, 8 квітня Голова Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн офіційно вручила главі нашої держави опитувальник, заповнення якого є необхідним кроком для набуття офіційного статусу кандидата на членство в ЄС. І ми вже заповнили цей документ, про що повідомив глава держави Володимир Зеленський.

Симптоматично, що в ці дні в Києві відновило роботу Представництво ЄС. Посол Матті Маасікас активно обговорює вже шостий пакет санкцій проти РФ, який, за нашим наполяганням, може бути прийнятим лише тоді, коли в ньому буде пункт щодо ембарго на російську нафту.

Отже, співпраця між нами та ЄС носить динамічний, конструктивний, всеохоплюючий характер. Вона, ця співпраця, приречена на успіх, тому що відповідає інтересам обох сторін, і її користь є незаперечною.

І, наостанок. Якщо ми такі унікальні в контексті нашого історичного розвитку, в контексті взаємовідносин та перспектив співпраці між нами та Брюсселем, мені хотілось би, щоб ми продемонстрували світу ще одну нашу унікальність. Як нація в героїчній борні за свободу та справедливість, ми як ніхто інший на європейському континенті, краще за всіх знаємо ціну таким простим і таким водночас вагомим речам, як мирне небо над головою, тихі світанки, спокійні ночі і все те матеріальне, що в переважній більшості в нас було пріоритетним, тяжіло в нашому сьогодні, тепер багато в чому здається таким дрібним, другорядним, а то і зайвим, що мимоволі дивуєшся, як ми могли перейматися такими речами, коли в нашому житті є інші вищі незаперечні цінності. Так ось будучи носіями та прихильниками цих цінностей, я впевнений, що ми зможемо ще більше збагатити Європу, крокуючи пліч-о-пліч із нашими європейськими друзями. Український досвід — унікальний, і європейські прагматики його із задоволенням переймуть. Нам є чим пишатись, нам є чим збагатити спільний європейський дім.

**Національно-визвольна війна України проти рф і її вплив
на регіональні та глобальні процеси.
«Політика і культура». 6 травня 2022 р.**

Повномасштабна військова агресія рф проти України викликала з нашого боку повномасштабну національно-визвольну боротьбу, яка в умовах першої чверті XXI століття дещо відрізняється від класичних національно-визвольних революцій 50-60 рр. минулого століття, але по своїй суті має право так називатись, оскільки йдеться не просто про знищення зовнішнього ворога, який зазіхає на нашу територію, а про боротьбу насамперед світоглядну — між імперсько-реакційним сприйняттям реальності з боку москви та загально-цивілізаційним, гуманістично-демократичним з боку Києва.

Для України це — війна за остаточне визволення національної свідомості від рудиментів сталінської адміністративно-політичної системи екстрадянської імперії, куди вона по суті силоміць була вмонтована в 1922 р. Для нас це — війна не тільки за знищення ворожих полчищ і витурення їх за територіальні межі держави, але це і сукупні радикальні внутрішні процеси по безповоротному викоріненню діяльності антидержавницьких (насамперед проросійських) політичних сил, проведенню тотальної дерусифікації, а відтак самоствердженню нашої ідентичності на міжнародній арені як політично монолітного державоутворення із незаперечними євросоюзівськими та євроатлантичними цінностями на основі розвитку наукоємного, високотехнологічного національного потенціалу.

Після доби Богдана Хмельницького та періоду УНР 1918–1922 рр. це третя й остання, завершальна спроба увійти у світове співтовариство таким його суб'єктом, який уже сьогодні викликає щире, непідробне повагу. Повагу за нездоланну волю українців до перемоги, за своє реальне національне визволення від різноманітних багатівікових поневолювачів. Сьогодні для українців гасло латиноамериканських борців за свободу — *Patria o Muerte* — наповнене особливим, своїм найбільш глибинним смислом. Це гасло — Батьківщина або смерть — потрібно розуміти так: «Ми обираємо Батьківщину, смерть даруємо ворогам». Кожному своє.

Важливо зазначити також і те, що ми входимо в новий світоустрій не з порожніми руками, а несемо світові вагомі українські дари. Серед них я хочу відзначити насамперед наш внесок у формування нової європейської, а загалом, і глобальної систем безпеки. Збройні Сили України, яким закордонні «експерти» пророкували протриматися від трьох годин у повітрі до 21 дня на суходолі, своїм професіоналізмом та силою духу спростували всі ці прогнози й дали по суті потужний поштовх розвитку як північно-атлантичного оборонного Альянсу, так і його найближчих сателітів. Героїчний, ефективний спротив України «другій світовій армії» фактично розбудив Європу від заспокійливого летаргічного сну, в якому марились ілюзії на кшталт, що із злом можна домовитися, від нього можна відкупитися поблажливим ставленням, удаваною повагою. Україна кров'ю та життям своїх захисників, своїх громадян довела, що в людській природі після Другої світової війни нічого не змінилося — зло, варварство, дикунство може бути вгамоване тільки радикальними, фізичними, а не словесними діями.

Можливо, якась частина шведської та фінської громад і мріяли в минулі десятиріччя, щоби їхні країни вступили до НАТО, проте переважну більшість влаштовувала політика нейтралітету. Україна цим дружнім державам зробила неоціненний дарунок — підштовхнула громадську думку, політичних лідерів Стокгольма та Гельсінкі до ухвалення стратегічно важливого рішення — за прискороною процедурою якомога швидше приєднатися до НАТО.

І взагалі, після Другої світової війни Європа ще ніколи не була настільки об'єднаною, наскільки її об'єднав поки що тільки кандидат до її клубу — український народ, який прийняв на себе удар вищезгаданої варварської навали, щоби вчергове захистити і себе, і весь континент.

Як ще Україна своїми діями вплинула на регіональні та глобальні процеси? Сюди слід віднести насамперед витіснення РФ із ринку нафти та газу, загалом її всієї із політичної арени. Йдеться також і про розпад міжнародних структур рпц, занурення її у глибоку внутрішню та зовнішню кризи.

Звичайно, наші реалії це не конституційна норма прямої дії, а переплетіння складних різнобічних політичних сил та інтересів, і їх потрібно сприймати в поліфонічному, часто-густо суперечливому розвитку, але, безперечним є те, що на вістрі всього цього сучасного геополітичного перформансу стоїть Україна. Саме вона є тим рушійним чинником, який форматує сьогодні підвалини нового світового порядку в першій половині XXI століття. Це — дуже відповідальна історична місія, і я впевнений, що ми її з честю виконаємо.